

Ա. Գ Ի Ի Ք Ը Ե Ի Մ Ա Մ Ի Կ Ո Ն Ե Ա Ն Ն Ե Ի Ը

Եւթերի Գրքին Ա. Գլուխին 14 եւ 16 համարներուն մէջ «Մըմուկան» מִמְּלִיכָה անունը կը գտնենք որ յայտնապէս մեր ազգային պատմութեան Մաւրիկոնն է :

Այս անձը՝ որուն յիշատակութիւնը մեր հին թարգմանութեան մէջ կը պակսի՝ (1) մին է եօթը իմաստուն իշխաններէն որոնք Պարսից եւ Մաւրաց թագաւորին առջեւ կը կենային եւ երկրին սովորութեանց եւ օրէնքներուն հմուտ էին : Երբ Ահասուերոս (Քսերքսէս) Վաշթի թագուհին իր անշու վարմունքին համար պատժելու մասին խորհուրդ կը հարցնէ՝ Մըմուկանն է որ կը պատասխանէ (Գլ. Ա. հմբ. 16) : Մըմուկան պարսկական կամ մետական անունի մը երբայցած մէկ ձևն է : Ինչպէս յայտնի է՝ եբրայեցիներէն մէջ չեղած ընդհանրապէս վերջին վանկին վրայ կիյնայ, չեղտին նախընթաց վանկը կերկարի եւ անկէջ առաջ եկող վանկն ալ կը կարճնայ : Այս երեւոյթը կը տեսնենք նաեւ Մըմուկանի մէջ : Հետեւաբար անոր ձայնաւորներուն այնքան մեծ կարեւորութիւն չենք կրնար տալ : 16-րդ համարի մէջ պահուած ուղղադրութենէն կը հասկցուի որ Եւթերի գրքին հեղինակը այդ առաջին վանկն ալ երկար հնչած է : Հոն՝ սկզբնառաւ «միմ»-ին կը յաջորդէ «վաու» մը որով այդ վանկը նախապէս միւմ, մօ կամ միւմու արտասանուած է :

Չեմ գիտեր թէ մինչեւ հիմա արդեօք հայ բանասիրութիւնը Եւթերի մէջ երեւցող այս շահեկան անունին վրայ ուշադրութիւն դարձուցած է : Եւ այն ատեն հետաքրքրական պիտի ըլլար ստուգել թէ այս անունը հին պարսկական աղբիւրներուն մէջ պահուած է : Ես չեմ յիշեր ոչ Նէօլուքէի եւ ոչ ալ Կութչմիտի ծանօթ գործերուն մէջ անոր հանդիպած ըլլալ եւ իմ արդի պարագտներս չեն ներքեւ աւելի ուշադիր խուզարկութիւն մը ընել այս մասին :

«Փաւստոս Բիւզանդացի»-ի կեղծանունին տակ գրող հինգերորդ դարու թունդ հայ հեղինակը՝ ինչպէս նաեւ Խորենացին՝ անոր կորսուած եւ պահուած դպրութիւններուն հետեւելով՝ Մամիկոնեանները իբր Ճեւնացի արքայազուհիներ կը երկայացնէ որոնք Տրդատի հայրը Խոսրով թագաւորի օրով Հայաստան ապաւինած են :

(1) Չի պակսիր այլ տարբեր ձևով կը ներկայանայ ըստ յունական բնագրին, այսպէս. Μουχαϊος = Մուքիւս, որ նոյն գլխուն Չ1 համարին մէջ ալ կը յիշատակուի : Այս անունը կը յիշէ նաեւ Յովսէպոս, Հնախ. ԺԱ. 6, § 1 :

Սերէտսի գրքին սկիզբը կարկտուած առաջին երկու կցկտուր եւ խառնաշփոթ « Դպրութիւններուն » (1) երկրորդին մէջ ալ կտոր մը կայ որ նոյնը կը պատմէ : Եթէ մեր սահմաններէն դուրս չիշնար՝ կրնայինք այդ կտորը եւ իրենց անունը Մամիկոնեաններուն նուիրած գլխիւ իրաւունք հետ թողգտուելով՝ մեր պատմահօր աղբիւրներուն եւ մեթոտին մասին մէկ քանի հրահանգիչ կէտեր ալ մէջ թերել : Բայց ինչ եւ իղէ . թէ Փաւստոսը . թէ այդ կտորը — որ ըստ մեզ Փաւստոսի կորսուած երկու Դպրութիւններէն մնացած նշխար մըն է — եւ թէ իրենց անունը իրենց յիշատակած դէպքէն առնուաղն երկու դարով բաժնուած են : Անոնք՝ շատ շատ՝ Մամիկոնեան ընտանիքին մէջ պահուած աւանդութիւն մը կ'արձագանգեն : Անտարակոյս՝ Վերստոսէ դէթ երեք դար առաջ՝ Պարսկաստանի կամ Բաբելոնի հրէական դպրութիւն մէջ հեղինակուած Նսիմիի գրքին վկայութիւնը — թէպէտ շատ համոզուած — աւելի զիստ եւ արժէք ունի քան հայ աղբիւրները որոնց հնազոյնը հինգերորդ դարու արաբացութիւնն է :

Խնդիր է նաեւ թէ արդեօք այդ հօթը իշխաններուն անունները ցեղի կամ ընտանիքի անուններ են թէ անհատի : Առաջին ենթադրութիւնը աւելի հաւանական է : Անոնք « թագաւորութեան մէջ տաճարի կը նստէին » , այսինքն տաճարի բարձ ունէին եւ թագաւորին մերձաւորագոյն ընկերակիցներն էին : անոր « երեսը կրտսնէին » : Պարթիւսացի եւ Հայոց պատմութիւնէն մեզի յայտնի է որ այս դիրքը ժողովական էր նախարարաց ընտանիքներուն մէջ՝ որոնք ինքնին արդէն փոքրիկ թագաւորներ էին եւ աւելի իրենց ցեղական անունով կը ճանչցուէին : Մանաւանդ ժողովրդեան ստորին խաւերուն մէջ ապրող հեղինակի մը որ իր պատմած դէպքերէն բաւական եռք կ'ապրի — ինչպէս է Նսիմիի հեղինակը — մեծ անձնաւորութեանց ընտանեկան անունը շատ աւելի մատուցելի պիտի ըլլար քան անձնական անունը անհատին որ թագաւորին մօտ իւր ընտանիքը կը ներկայացնէր : Մամիկոնեաններուն Հայոց մէջ գտած ընդունելութիւնն ալ սպաւորոյց մըն է թէ անոնք ծանօթ ցեղէ մը սերած էին : Հետեւաբար հայ հեղինակներուն պատմութիւնը եւ Մամիկոնեան անունը մասին տուած ստուգաբանութիւնը աղի հատկանիւթով կ'ընկուէ :

Ինքն ինքն պիտի որ Մամիկոնեաններուն ճանական ծագումը՝ իրենց հին պարսկական ցեղ մը ըլլալովը ուղղակի կը հերքուի : Բայց խոստովանելու է թէ այդպիսի խնդիր մը որքան խաւարչուած անցեւորին մէջ նահանջէ այնքան աւելի մշուշային եւ անստորոգ կը դառնայ :

Մ. Ս. ԱՆԱՆԻԿԵԱՆ

(1) Այդ կտորներով զբաղող երկուստարկ բանասէր մը՝ անտեսելով որ անցեւոր դարու կէսերուն՝ Սերէտսի պոլսական հրատարակիչը՝ իր քեղմ. նաւոր մտքէն՝ այդ Դպրութիւն անունը հազցուցած է Սերէտսին՝ իր կողմէն այդ բառին վրայ ներդրուած եղբայրացութիւններն է հիմնած :